

صفر ۷، ۱۳۳۳

دیکابر ۱۳، ۱۹۱۴

الدیور والاک

آیدہ ایکی مرتبہ نشر ایڈیلور دینی، ادبی، علمی و سیاسی
مجلہ اسلامیہ در.

محرر و صاحب امتیازی: ملا عالم جان البارودی

فہرست:

- ۱ تفسیر - ذبح بقرہ واقعہ سی. بونک سیبی. بو توغریدہ بنی اسرائیل ننگ تیوشنر سؤاللری. بو واقعہ گئی عبرتلیر. ملا عالمجان البارودی.
- ۷ حدیث - انسانلرننگ ایذ گورہ کلری فائدہ لی کمسنہ لر بولووی. دعا حقندہ. دعاننگ فضیلتی حقندہ نورلی حدیثلر. دعاننگ چن عبادت بولماقی. دعا ونماز. بلمگان نیل برلہ دعا مہکنمو. نماز صوکنندہ او قولاً نورغان معروف دعا. کویلیکننگ دعا روشی. دعاننگ بعض ادبلیری. ملا عالمجان البارودی.
- ۱۴ تربیہ و تعلیم - مربی و معلم. تربیہ و تعلیم ننگ مشروع اصولی ابن خلدون ننگ سوزلری. ہارون الرشید ننگ، اوغلیننگ معلمینہ گوزل توصیہ سی. مفتی محمد عبدہ ننگ سوزلری. مدرسہ لر نی نائسیسیدن مقصد، یاورویا فلاسفہ سنندن بعضارننگ سوزلری محمد نجیب نونتاری.

قران.

۱۹۱۴
مکتبہ

عرب تلی، معلقات عشر اصحابی. مقدمہ
زکی اورازابی.

باب الفتوی

آچی حقیقتلر. محمد نجیب نونتاری.

دینی و ادبی علمی و سیاسی الدین و الادب مجله سی ۵۵ نچى سنه
 دوامیه سنده، اوزىنىڭ معتدل مسلكنده انشاء الله دوام ايده چكدر.
 مجله نىڭ اجمالى و عمومى فهرستى بو بابلردن عبارتدر: قرآن كوريمنىڭ
 مرتب ترجمه و تفسيرى. احاديث شريفه: ترجمه و شرح لىرى. باب
 الفتوى: خلق آراسنده واقع بولا تورغان مهم مسئله لردە جو ابلر.
 اجتهاد و تقليدنىڭ معنالىر بوڭا متفرع مسئله لرى. سنت و بدعتلر:
 سنتلرنىڭ بيانى، آرامزده ديندن سانالوب يورگان بدعتلرگه تنبيه.
 سير و تراجم: رسول الله عليه الصلاة والسلام واصحاب كرام
 و بشقه سلف صالحنىڭ سيرتلىرى، و خدمات دينيه لرى. تربيه و تعليم:
 مكتب و مدرسە لردە تربيه و تعليم اصوللىرى. اماملر احوالى حقنده
 ملاحظەلر. احوال مليه: ملتىك دىنى و اجتماعى حاللر نده فكر و ملا-
 حظەلر. تقرىض و اموما مهم ياڭا اثرلر حقنده و بالخصوص
 درس كتابلىرى توغروسنده تقرىض و محاكەلر. مقالات: علمى و ادبى
 و سياسى مقاله لر. اشعار: اخلاقى و ادبى شعرلر. حكمتلى سوزلر
 عبرتلى واقعه لر. محررىنىڭ سياحت نامەسى.

اشبو بابلردە چيتدن يازوچىلر نىڭ مقاله لرى مجله نىڭ مسلكينه
 موافق بولغانلىرى مع الممنونيه درج ايدلور.

مجله نىڭ يىلقى آبونەسى ۳ صوم يارتى يىلقى برصوم ۵۰ تىن
 نسخەسى ۱۵ تىن. ادارەگە ييارلەچك خط و مقاله و آقچەلر
 بو آدرىس برلە ييارلورگە تيوش:

الدين والادب

۱ ذی الحجی سان ۱۳۳۳ سنہ صفر ۷ پنجشنبہ ۱۹۱۴ سنہ ۱۳ دیکابر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تفسیر

وَ اِذْ قَالَ مُوسٰی لِقَوْمِهٖ اِنَّ اللّٰهَ يَامُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقْرَةً
 قَالُوْا اَتَتَّخِذُنَا هٰزُواً قَالِ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٦٨﴾
 قَالُوْا اِدْعُ لَنَا رَبِّكَ يَبِيْنَ لَنَا مَا هِيَ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقْرَةٌ
 لَا فَاْرِضُ وَلَا بَكْرٌ عَوٰنُ بَيْنَ ذٰلِكَ فَاَفْعَلُوْا مَا تُؤْمَرُوْنَ ﴿٦٩﴾
 قَالُوْا اِدْعُ لَنَا رَبِّكَ يَبِيْنَ لَنَا مَا لَوْ نَهَا قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا
 بَقْرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقْع لَوْ نَهَا تَسْرُ النَّٰظِرِيْنَ ﴿٧٠﴾ قَالُوْا اِدْعُ لَنَا
 رَبِّكَ يَبِيْنَ لَنَا مَا هِيَ اِنَّ الْبَقْرَ تَشَابِهَ عٰمِنَا وَاِنَّا اِنْ شَاءَ
 اللّٰهُ لَمُهْتَدُوْنَ ﴿٧١﴾ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقْرَةٌ لَا ذَلُوْلُ تُشِيْرُ
 الْاَرْضَ وَلَا تُسْقِي الْحَرَّةَ مُسَلِّمَةٌ لِاشِيَةِ فِيْهَا قَالُوْا الْاِنَّ
 جِئْتِ بِالْحَقِّ فَذْبَحُوْهَا وَمَا كَادُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧٢﴾

واذ قال موسى لقومه الآية

ترجمه: ینه ایسکارگز [ای بنی اسرائیل] شول وقتتی کم
موسی (علیه السلام) قومینه: الله تعالی سز لر گه صغر بوغاز لارغه
بیور مدر دیدکنده قومی: بزنی استهزاء قیلاستگنی دیدیلر. (حضرت
موسی نك اشبو امر آلهی نی ایرشدر وی قومینك بر سؤالیرینه
قارشی جواب اور ننده در. مگر بونلر بو جوانی اوز لر نیچه
مناسبتسز کوروب بو سوزنی سویلامشیر) موسی (علیه السلام)
جاهلردن بولودن الله تعالی غه صغینامن دیدی (کثینی استهزاییتو
نادانلق سبیلی بولغانغه سبیدن استعاذه ایتمکان)

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي الآية

ایتدیلر (موسی علیه السلام غه) ربگدن صور اغل نیندی صغر
ایکانن بیان فیلسون دیب. (موسی علیه السلام): بیک قارتده بیک
یاشده بولماغان اورتهجه یشدهگی صغر بولسون دیب ایتده در،
بیور لغان اشگزنی (تیزرک) قیلگز دیدی. (کوب سؤال قیلوب
سوز اوز ایتوب ماتاشماغز دیو تنیه قیلدی)

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها الآية

(قومی): ربگدن صور اغل نیندی توسده ایکانن بیان فیلسون
دیدیلر. (موسی علیه السلام): قار اوچیلر نی عجب لندر ردای آچق
صاری توسده بولسون دیب ایتده در دیدی.

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي الآية

ایتدیلر: ربگدن صور اغل نچوک صغر ایکانن بزگه بیان
فیلسون. بو صفتلرده غی صغر لر نك کوبلگندن قایوسن بوغاز لارغه
تیوشلگی بزگه شبهه لی بولدی. بز لر انشاء الله بیور لغان اشمزگه
ایر شور مز دیب. [موسی علیه السلام]: الله تعالی: یر سوروب
ضعیف لنگان ایگونك صولاب یور مگان، عیباردن سلامت، برده

آلاق بولماغان صغر بولسون ديب ايتەدر؛ دیدى. (قومی): ایمدى
 حقنى كلتر دك [صغرنى تمام تعريف و تعیین ایدوب شېهەنى بتر دك]
 دیدیلر ده شول بیان ایدلگان صغرنى بوغاز لادیلر. [تورلى شېهەلر
 كر كسر تیکشرو لى سببلى] بوغاز لامای قالا یازغانلر ایدی.

ایضاح و تفسیر

تفسیری كله چك آیتك بیانچه بر وقتده بنی اسرائیل آراسنده
 قاتلی معلوم بولماغان، اولتر لوب تاشلانغان میت تابولوب، قاتلینی
 از لاگانده آرالرنده نزاع چقد قدە، قبیلەنك عاقللری پیغمبردن
 صور ارغە تیوشلی دیگانلر. حضرت موسی بو سؤاللرینه جوابده:
 الله تعالی سزگه صغر بوغازلارغە امر قیلادر دیگاج بونلر عجبسنوب
 بز قاتلنك كم ایکانن صور اغانده سین بزگه صغر بوغاز لاگز ديب
 بز دن كولا سگمو، استهزاء قیلا سگمو دیگانلر. حضرت موسی
 استهزاء قیلماغانن، بلکه حقیقتی سویله گانن بلدر گاج صغرنی قات
 قات تیکشرو لری صوگنده مذکور صفتده غی صغرنی بوغاز لاغانلر.
 صوگره صغرنك بر کیساگی بر له مقتولنك گوده سینە صوغارغە
 امر ایدلگان. شول حالده مقتول تریلوب قاتلی كم ایکانن ایتوب
 ینەدن اولگان. اشبو خارق العاده سببلی نزاع دفع ایدلگان،

بو قصه ده تور لیچه روایتلر کلگان بولسه ده خلاصه سی: بنی-
 اسرائیلده بالاسز بر بای کشی بولوب، وارثی توغانینك اوغلی،
 مالینه قزغوب بو کشینی اولتر گانده باشقه قبیلەدن براگونك قابقه سی
 یانینه ایلتوب تاشلاغان، اوزینك گناهیسنی یاشرر ایچون بو کشیلر
 قر داشەنی اولتر گانلر «دیب دعوا قیلغان. ایکی طرف بر بر سینە
 قورال کوتاروب صوغشورغە تورغانده، آرالرندن عقل
 ایگالری آرامزده پیغمبر بولوب تورغانده موندای فتنه بولورغە
 تیوش توگل، آگا ایتورگه تیوشلی ديب حضرت موسی غە واقعەنی

سویله گانلر، حضرت موسیٰ اللہنک امری ایله مذکور صفتده غی
صغرنی بوغازلارغه بیورغان. موندای صغرنی ازلاب برگنه کشیدن
تابوب فوق العاده قیمت بها برله ساتین آلوب بوغازلاب، گوده سندن
بر کیساک برله اور لدقده میت جانلانوب اوزینی توغانینک اوغلی
اولتر دینی ایتوب ینه جانسز بولغان بونک برله آراده فتنه ونزاع
بتکان، قاتلگه جزاسی بیر لگان.

بو قصهده غی عبرتلدن بعضلری: بنی اسرائیل هر اشدہ بیک
قارشی، اوز سوزلی، کرکمانگه آرتوق تیکشرو چی بولغانلقلرندن،
بیگل اشلر نیده شول عنادلری سیبلی چیتونلشدر گانلر. اگر باشدوق
حضرت موسیٰ ایتکاتیچه نیندای بولسهده بر صغرنی بوغاز لاغان
بولسهلر، الله تعالیٰ نیک امرینی اوتاگان، مقصودلر ینه ایرشکان
بولورلر ایدی، ابن جریح روایت قیلادر رسول الله صلی الله علیه
وسلم حضرتلری: بنی اسرائیل نیندای بولسهده بر صغر بوغازلارغه
بیورلغانلر ایدی. لکن تیوشسز گه تدقیق - آرتوق نچکه لب - تشدید
- اوزلر ینه قاتیلق - ایتدکلرندن، الله تعالیٰ اوزلر ینه قاتیلق قیلدی -
بیک چیتونلک برله تابولوردای صغرنی تعیین ایتدی - اگر استشنا
ایتمگان بولسهلر - انشاء الله دیمگان بولسهلر - موندای صغرنی
اصلا تاباچق توگللر ایدی؛ بیورمشدر، عبدالله ابن عباس رضی
الله عنهما: صغر بوغازلارغه بیورلغاچده تیکشرمای بر صغر
بوغاز لاغان بولسهلر بتکان بولور ایدی دیمگان، موندای بابده
الله تعالیٰ قرآنده اشبو فاعدهنی قویغان: لا تسئلوا عن اشیاء
ان تبدلکم تسؤلکم. ترجمه سی [اجمال قالدر لغان] نرسهلردن
سور اماکن، بیان ایدلسه سز گه یمان [آغر] کلور. دین حکملرنده
تیوشسز گه بلور بلماز تفتیش ایدوب سؤال وجدال کو بایتونک

عاقبتی نچار بولوی اشیو واقعه دن ده معلوم بولادر. دین اشنده موندای تیکشورولر ممنوعدر، بلکه دیننک و اسلامنک طبیعتینه بتونلای خلاقدر. چونکه دین: اطاعتدن، اسلام: تسلیم واستسلامدن عبار تدر. یعنی اسلامنی قبول ایتکان کمسنه گه احکامینه آنیق بلنگاندن صوگ برده عنادسنر تسلیم ایتمک لازم بولادر. مسلمانچیلیق، دینده بصیرتلی بولماق بودر. ناقص علم وقاصر عقل برله دیننک حکمت وفلسفه لرندن بحث ایتکان بولوب تورلی او هام، خیالات برله ماتاشو، ساتاشوغه سبب، دین احکامنده مساهله وقصورلق قیلوغه باعث بولادر. موندای اورنسنر تیکشورولر اورنسنر فلسفه ازلاولر مسلمانچیلیقغه خلاف و بصیرتسنر لکدر. بنی اسرائیل هر بیر دینی اشلرده قاصر عقللری برله سؤال وجداللا ایدوب، عنادنی آلغه آلوب، پیغمبرلرینه هر وقت قارشولق قیلوب نیتدر هلاکتلرگه دوچار بولغانلر. بو حاللر بزم ایچون الوغ عبرتلردر. قرآن کریمنک کوب اورنلرنده، حدیث شریفلرده ذم ایدلگان جدل، بو روشده گی دینده جدالدر.

[وما کادوا یفعلون] نظم شریفی استبعاد اورننده واقع بولوب، بو اشنی قیلورغه یاقلاشمغان حاللرنده قیلدیلمر دیگان مالددر. چونکه بو واقعه ده بنی اسرائیل بیورلغان اشلرینه آشتمای، اورنسنر قات قات سؤاللری برله اشنی همان کیچکتره باروب، مامور به دین یراقلاشقانلری حالده، امرنی یرینه کلثرولری استبعاد قیلورغه لایق بولادر. بو نظمینی بشقه چه توجیهلرده بولسه ده مقبول بولغان تفسیر بودر.

وَإِذِ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَاذَّارَآتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿۷۳﴾

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بَبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ
آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٤﴾

واذ قتلتم الآية

ترجمہ: سز بر جائنی اولتوردگژده آندہ اختلاف قیلوشدگژ.
الله سز یاشیرگان نرسدگژنی میدانغہ چیقارغو چیدر.

فقلنا اضربوه الآية

ترجمہ: اول میتنی [بوغاز لانغان صغرنک] کیساکی برله اورگژ
دیدک، [آنلار اورغانر ومیت تریلوب فاتلی کم ایدکینی ایتکانده
ینہ وفات بولغان] مونه شولای الله اولکلرنی ترگوزہ، سزگہ
آیتلرینی کورساتہ. شاید آگلار سز.

ایضاح و تفسیر

بو قصهده الوغ عبرت و حکمت بنده لرگہ قیامت روشینی
کورساتو، اولگاندن صوگ تریلمکنی آنلار نک کوگلرینہ یقینلاتودر
مقتول میتنی بر بهانه برله الله تعالی ترگزگان. حاجت سوزنی
سویلگان، آرادہ بولغان نزعنی بتوروب ینہ وفات بولغان. عقلی
کمسنه ایچون قیامتک ممکنگی حقندہ یتارکک شاهد و عبرتدر.

واذ قتلتم آیتی مضموننچه ذبح آیتندن الک بولسهده آیتنک
سوقی یکرهک، بنده لر نک خصوصابنی اسر ایلنک عنادلرینی، اطاعتده
قصور لرینی، شونلقدن شلتہگہ و عذابقہ لایق ایدکلرینی کورساتر
ایچون بولغانغہ، ذبح قصه سینی الک ذکر ایدلمشدر. مسیبینی الک
ذکر ایتوب، ایزلنگاج کرکسنگاج سیبینی بیان قیلندن ایدلمشدر.

ملا عالمجان البارودی.

oooooooooooo

حدیث شریف

(۵۴) خیر الناس انفعهم للناس.

حدیث حسن اخرجه القضاعی عن جابر رضی اللہ عنہ.

ترجمہ: خلقنک ایدگو سی خلقغه فائده لیراقیدر. بومضمونده خلق آراسنده مشهور «خیر الناس من ینفع الناس» سوزینی بعضار حدیث دیو روایت ایتہ لر. عجلونی بوسوز توغریسنده ایتکان: لم ار من ذکر انه حدیث فلیراجع لکن معناه صحیح و فی الاحادیث مایشهد لذلك کحدیث الخلق عیال اللہ و احبهم الی اللہ انفعهم لعیاله. و یشهدله مارواه القضاعی عن جابر کما فی الجامع الصغیر بلفظ خیر الناس انفعهم للناس.

شرح وایضاح:

اللہنک بندہ لرینه حتی صوگنی حدیث دلالتینه کورہ مطلق مخلو - قورینه فائده ایرشدر مک کور کام، اللہغه سیوکلی اشدر. چن کشیلک ده شونده در. یالغوز اوز فائده سی ایچون یشاگان آدم حقیقتده آدم دگلدر.

انسانلارغه فائده ایرشدر و تورلی روشده بولمق ممکن. ایک اعلاسی چیکسر حیاتلری ایچون حاجت نرسه لرینی اوگراتو، دین و اخلاق جهتلر نیچه فائده ایرشدر و در. چونکه بوروشلی فائده مکگولک فائده بولوب چیقادر. شو نلقدن خلقغه دین و اخلاق اوگرا - نگوچی پیغمبر لر ایک اعلا در جه ده گی ایدگو کشیلر در. آنلارنک وار تلی [اوز لری کامل بولوب پیغمبر لر یوللر نیچه خلقنی دین و اخلاقغه دیملاوچی و اوگراتوچی عالمر و واعظلر] آنلاردن صوگ در جه ده ایدگو آدملر بولالار. موندن قالا آدملرگه حاضرگی فسقه

حياتلری ایچون حاجت نرسه لرنده فائده ایرشدرمک الوغ ایدگو-
لکدر، مثلا محتاجغه نان بیرمک، کیوم کیدرمک، یورط، فاتیر بیرمک
تل یاردملری تیکورمک وهکذا هر قریوسی انسانیت ومروت، الله
حضورنده اجر وثوابقه سبب اشلردر.

(۵۵) الدعاء مخ العبادة

اخرجه الترمذی عن انس رضی الله عنه.
ترجمه: دعا عبادتک جلیکدر (کاملیدر). وفی معناه الدعاء
هو العبادة وقال ربکم ادعونی استجب لکم. رواه مسلم واحمد
والبخاری فی الادب المفرد والترمذی و ابو داود والنسائی وابن ماجه
والحاکم وابن حبان عن النعمان بن بشیر رضی الله عنه، وقال الترمذی
حسن صحیح

شرح وایضاح

دعانک چن عبادت، ایک تیوشلی بنده لک بولمقنده تورلی حدیثلر
وتورلی اثرلر کلمش.

بنده نک چن بنده لگی خالق وراز فی بولغان رینه وخواجه سینه
مناجات [موک وزارینی] ایتمک، هر حاجتنده آنکایالوارمق و آندن
سورامق، کوغلی وبتون اعضاسی برله آنکا صیونمق برله در. بنده
لرینه رحمتلی بولغان، آنلارغه فائده لی یوللر بلدرگوچی و اوگر تکوچی
الله تعالی ده اشبو یولنی کورستمشدر.

(وقال ربکم ادعونی استجب لکم ان الذین یتکبرون عن
عبادتی سیدخلون جهنم داخرین) قرآن. سورة المؤمن آیت ۶۰
ترجمه: ربگزر ایتدی: منکا دعا قیلگز قبول ایتارمن. منکا بنده
لک ایتودن کبرلنگان (باش تارتقان) کشیلر رسوای بولوب
تموغغه کررلر.

دعانىڭ فائىدەلەرنىڭ رەسول اللە صلى اللە عليه وسلم دىن كۆپ
 ھىڭلەر روایت ايدىلەشەر:

دعا مؤمننىڭ قورالى. ابن ابى الدنيا، ابن عساکر، ابن النجار.
 دعا قضانى قايتار. . . ھاكىم.

دعا اينىگان و اينىگان دىن فائىدە بىرە. اى بىندەلەر دعاغە ياشىغۇز.
 ابن عساکر.

دعا بلانى قايتار. . . ابو الشىخ.

اللەغە دعا دىن ھىرمتلى نەرسە يوق. ترمىزى، ابن ماجە.

رەسول اللە صلى اللە عليه وسلم دعاغە بىك اھتىمام ايتىگان، دىنيا
 و آخرت كىرگىزى ايتىپون ھەر وقت دعا قىلۇچان بولغان. آنىڭ
 قىلغان دعا لىرى ھىدىت و اذكار كىتابلەرنىڭ يازلغان و ساقلانغان. بونلەرغە
 دعا ماثور «ادعية ماثور»، ديولەدر. نووىنىڭ «الاذكار» جىزىنىڭ
 «الحصن الحصين» كىتابلىرى بولۇپتەن ايك فائىدەلى كىتابلەر دىنەر.

على القارى «الحزب الاعظم» دە قرآندە واحادىئە كىلگان
 دعا لىرىنى ذكر ايتىگان مبارك ھىزىدەر.

خىصوصى ھاجتى ايتىپون بولمىغاندە شول ماثور دعا لىرىنى
 اوقۇتىپ شىلدەر.

دعانىڭ چىن عبادت بولمىقى.

«دعا» سوزى اصلدە چاقىرو معناسىدە اولان «دعوت» لفظىدىن
 آلمىش سوز بولسىدە دىن بويىنچە اللەنى ياردىمگە چاقىرو و آندىن
 ياردىم سورىپ اورتىدە استىعمال ايدىلە تورغان مقدس سوز دىر
 آندىن تىركىچە دە تىلاك تىلامك، دىو تىبىر ايدىلەدر. آنىڭ ھىقىقى:
 بىندە اوزىنىڭ قىصور و عىزىنى بىلۇپ، يالغۇز خواجه سى (اللە) نىڭ
 قىدرت و عظىمىنى اقرار و اعتراف ايتۇپ آنىڭ ھىضورىدە، تىز

چو گوب قلبی و قلبی بر له یالوارب آندن حاجتینه کوره یاردم
سورامق و رحمت ایستمکدر.

بنده: اوزنده گناه و خطا تابسه (اوزی تمام ایچینه باتقان گناه
و خطاسینی سیزه باشلاسه) آنلردن توبه و استغفار روشنده دعا
قیلا، علم کرکسنسه آنی سورای، مال کرکسنسه آنی، باشقه بر
خیرلی اشکه کونولاسی کلسه آنک ایچون یالواره. بلا و قضان
خوفی بولسه آندن ساقلانوی ایچون رینه صفونه و آنک رحمتینه
یابوشه و هکذا.

قایو حاجت تیلوده، خلوص و تضرع اوزره بندهنک اللهغه
یالوارو و صفنوی بندهلکینی کورساتو و بردرجه بندهلک وظیفه سینی
اوتاودر «عبادت» سوزیده بندهمعناسنده اولان «عبد» لفظندن آلمه
بندهلک قیلو، بندهلکینی کورساتو، و وظیفه سینی اوتاو دیمکدر.
بندهگه تیوشلیدرکم هر وقتده هر اشنده اللهنک یاردمینه و آنک
هدایت و توفیقینه محتاج بولدقندن - هر وقتده اللهنی اونوتماسین،
قلبی بر له گنه بولسه ده آغا تضرع و التجاده بولسین، آیورم اش
بولغانده آیورم روشده آغا بتون و جودی بر له رجوع ایتوب
تضرع ایتسین و تیلایینی آندنغنه تیلاسین.

دعا و نماز

الله بندهلرینه فضل و کرمندن دعانک ایک کامل روشینی،
اوزینک حضورنده ایک معتبر و مقبول طریقینی اوگرتکان. اول
دعا نمازدر.

«نماز» آتلی دعا، دعانک بارچه ادبلیرینی بیغان، خشوع و خضوع
شرطلرینی ایچینه آغان. هر قایو تعصبسز و عنادسز عاقل کورگانده
استحسان و رغبت ایدرلک عبادتدر. شونلقدن بو نوع عبادتکه
و بو تورلی دعاغه دین و قرآن طرفندن «صلوة» اسم شریفی

ویرلمشدر. «صلوة» سوزی ده اصلده دعا معنا سننده بولسه ده قولی و فعلی هر تورلی کرک ادبارنی، و دعانک الله حضورنده قبوللگی ایچون ایک فائده لی روشارنی متضمن بولغان خاص دعاغه اسم ایدلمشدر. خلاصه: نماز نك هر بر اشی قیام قعودی رکوع سجودی، ذکر و تلاوتی، ثنا و تسبیحی بارچه سی دعا، بارچه سی عبادت. بناء علیه بنده ایچون بتون نماز بخت و سعادتدر.

بلمگان تیل برله دعا مکنه مو.

دعا قلبنک تیلانکندن و آنک چن ایچندن بلکه تمام قعرندن چیمق تیوشدر.

یوقاریده ایتولگانچه چن دعا: بنده نك بر یا کوب حاجتی و بیک کرکسنگان نرسه سی بولوب، خواجه سندن، باشقه یاردمچیسی و حاجتینی اوتاوچیسی بولمدقندن آغا یالواروب کوکلنده گی تیلانگینی خشوع و چن ادب اوزره ایتمک و آنک درگاهندن تیلانکدر. شو نلقدن دعا قیلغوچی البته تیلندن چقغان سوزنی اوزینک کوکلنده گی حاجتی، و ربندن تیلانگی مقصودی ایدکینی بلمک حتی که کلینک تیلانگینه تیلنی یالغوز ترجمان ایتمک تیوشدر.

اشبو قدر ایله مسئله آغلاشولسه کرک. دیمک بلمگان تیل ایله دعا ممکن دگل، ترجمه سینی یخشی بلمگان عربچه یا فارسیچه دعانی بیکلگانی بوینچه براگو اوقوسه بر کوکل سبقی اوقوغان، آنی انوتماس ایچون تکرار ایتکان حکمنده بولوب دعا اورنینی آنک حکمینی آلمایدن. باری اوگرانگان طوپینک انسان لغتینی سویلدگی قیلندن بر تیزمه بولادر.

عربچه نی جونلی بلمگان کمنه عبارتلرینی درست اوگرانگان بولسه ده عربچه دعاسینی خشوع برله، مضمونینی کرکسنوب اوقیمو؟

قلینده بولغان حاجتینی بتون کلمه لر برله تیلموروب، سوریمو؟
البتہ بو نرسه لر حاصل بولمای.

مگر بر آدم ادعیہ ماثورہ دن بعض لرینی - حزب اعظم و حصن
حصین دعاری کی - تبر کا او قوسه معنالرینی بلوب یتکو رسده
فائده دن، اجر و ثواب دن خالی بولمز. ولکن ممکن قدر معنالرینی
بلوب او قومق تیوشلیدر. اجر و ثوابی قات قات آرتق بولا چا قدر.
اما دعانک مرغوب اور نلرنده قبولی امید ایدلگان زمانلرنده
البتہ اوز تیلی، یا که اوز تیلی قدر بلگان تیلی ایله دعا قیلو تیوشدر.
نماز آرتنده غی دعا.

نماز اور اددن صوغفی اللهم تقبل منا صلوتنا الی آخره دعاسی
اصلی، ماثور دعا دهگلدر. عربچه بلور بلمز بعض صوفیلر طرفندن
ترتیب ایدلمش خطالی دعادر.

صلوتنی ذکر ایتکاج قیام قعود رکوع سجودنی ذکر که حاجت
یوق، غالباً بولمغان تخشع تضرع نیک قبولینی سورای. تقصیرنک
تسمی سور المای بلکه عفوینی سور او تیوش، اشفر احیاناً دیو مغفرتنی
ذاتقه متعلق ایتکان و حالانکه مغفرت باری گناهغه متعلق بولا،
ذاتقه لام برله گنه متعدی بولا. درستی اغفر لایحاً نا. وهم احیاً صوغنده غی
همزه قالغان، اللهغه اوز اذندن باشقه اسم بیرو درست دگل ایکان
قرآنده احادیثده وارد بولمغان «فیاض» اسمینی بیر گان.

آنک ایک کور کام جمله سی توفنا مسلمین و الحقنا بالصالحین
جمله سیدر.

فقہ کتابلرنده نماز طشنده عبارتی برله بیکنمه ینچه حاجت
وقفنچه دعا ایتو اولی و افضل ایدی، یادلانغان دعا خشو عسز و اثرسز
بولدقی، امام محمد حضرتلرندن نقلایازلمش و استحسنان ایدلمشدر.

كوبلك نىڭ دعا روشى

نماز صوتىڭلارنىڭ دەستىسى ۋە سائىر كىتابلاردا بىرلەشكەن دەستىسى بارا دەستىسى
دعا ايتىپ بىشقىلارنى آمىن دىمىك تىوشىدۇ.

پىغمبەرلەر ۋە سائىر ايدىگۈلەر ۋە بىخىشلەر جىمىت ايتىپكەن دەستىسى بارا
آرادە بىخىشراق كوڭلىلى آداب دعائى بىلگۈچى دەستىسى بىشقىلارنى
آمىن بىرلەشكەن دەستىسى بارا.

نماز ايتىپكەن دەستىسى بارا سۇرە فاتىھە ايتىپكەن بىرلەشكەن قۇم ايتىپكەن دەستىسى
ايتە فاتىھە تامامىدە قۇم گە آمىن دىمىك ايتە بىرلەشكەن.

لېكىن دعا ايتىپكەن اورتىدا دىققەت كۆرە جىمىت كىچىك حاجىلارنى دەستىسى
اوتىر حاجىلارنى كىچىك كىچىك تىزىپ تىزىپ بىرلەشكەن دعا ايتىپكەن تىوشىدۇ.
بىر عادت بولمىشقا قول كوتارىپ بىت سىپاۋدە خىسەت بولمىشقا.
بىلكە مۇنداقى عادت ۋە رىسەم دعائىلارنى تىزىپ بىرلەشكەن خىسەت
ۋە اخلاصسىز دعاغە اوڭراتە، دعائىلارنى تىزىپ بىرلەشكەن ۋە كىچىك
غافل حالدا تىل اوڭرىشى بولمىشقا بىر نەرسە ايتالەردۇ.

دعائىلارنىڭ بىر قىسمى

دعائىلارنىڭ بىر قىسمى ۋە رىسەم ۋە رىسەم ۋە رىسەم ۋە رىسەم ۋە رىسەم
حىسەم مەنىسىدە تىزىپ بىرلەشكەن كىچىك خىسەم، اللەغە تىزىپ
ۋە تىزىپ «يالۋارمى» شول خىسەم ۋە تىزىپ كىچىك كىچىك
تىزىپ ايتە تىزىپ اللەغە تىزىپ كىچىك خىسەم ۋە تىزىپ
ايتە قىلۇردۇ. اشۇ روشى خىسەم ياردەم ايتەردۇ: باشقىدە خىسەم ايتە
بىشقىلارنى تىزىپ قىلۇردۇ قارىشى تىزىپ ايتەردۇ بىرلەشكەن
اللەغە حمد پىغمبەرگە صلوات ايتىپ، خىسەم ۋە كىچىك كىچىك (اللەنى
ايتىپ، آنىڭ كىچىك ۋە رىسەم بىرلەشكەن شىطان فېكرىنى، نەفس تىزىپ
قبول ايتىپكەن) توبە ۋە استىغفار ايتىپ حاجىلارنى سوراغە كىچىك،
سوراۋ تامامىدە بىرلەشكەن صلوات ۋە حمد بىرلەشكەن تامام ايتىپ فائىدە لىدۇر. باشقىدە
آدابلىرىنى قىلۇپكەن خىسەم ۋە اخلاصسىز اوزى اوڭراتەردۇ.

تربيه و تعليم

مربي و معلم. تربيه و تعليم ده قاتيلق شفقتسز لك نك ضروري
مكتب و مدرسه لرني تاسيسدن مقصد.

مربي و معلم بولغان ذات، معرفتلي اصول تربيه و تعليم دن خبردار
بولووي اوستينه، حسن اخلاقلي بولماقي برنجي وظيفه سيدر. برنجي
مربي و معلم مز بولغان رسول الله صلى الله عليه وسلم گه الله تعالى: [فبما رحمة
من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانقضوا من حولك] ديه خطاب
ايدوب، ارشاد و تعليم بولنده بولغانلر نك حسن خلقلي مرحمتلي بولماق لري
برنجي شرطلري ايكانلگن آحق بلدر مدر. ترجمه سي: الله تعالى دن
احسان ايدلگان رحمت سببلي امتلر گه يوشاق كوكللي بولدك. آچو
چان قاني كوكللي بولساك آنلر يانگدن تارالوب بتارلر ايدى؛ ديمكدر
معلملر رسول الله نك وارثلري بولغانلقلر ندن، اوشبو سيرت نبويه نى
اوزلرينه اسوة حسنه - كوركام اورنك - بلوب، شاكر دلرينه
مرحمتلي و شفقتلي بولوللري البته لازمدر.

رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلري بر حاديث شريفنده:
[انما انا لكم مثل الوالد اعلمكم الخ] (۱) يعنى: بن سز گه ايك مرحمتلي
آنا كبي، «سعادتكز ايجون هر بر كرك شيلرني» او گره ته من؛
ديمشدر. مرحمتلي آنا بالاسن دنيا هلاكلر ندن ساقلارغه طرشديغى كبي
رسول الله عليه الصلاة والسلام حضرتلر يده امتاريني دنيا آخرت
هلاكلر ندن ساقلاب سعادتكه ايرشولرينه اجتهاد ايتدكندن ايك
مرحمتلي آنا حكمنده بولوب يگانه معلم و هادي مزدر. بوروشده گي
مرحمتلي معلمك حقي، آنا آنا حقندن اوغ بولماقنده بونك ايجون

[۱] رواه ابوداود والنسائي وابنا ماجه و حبان عن ابى هريرة رضى الله عنه.

— معلم، شاگردنڭ چن انسان بولو وینه حیات باقیه سینه سبب بولغانی ایچون — در.

تعلیم و عموما حسن معامله حقنده وارد بولغان (یسر و اولاتعسر و بشر و اولاننفروا) حدیث شریفی (۲) شاگردلرنی تربیه و تعلیمده یگلك قیلورغه، آغزلق ایتمازگه، کوڭلرنی شادطو تارغه، علمدن بیز درمسکه آچق امردر. بوامرنی یرینه کیلتر و، شاگردلرگه مرحمتلی حسن معامله لی بولغانده غنه ممکن بولور.

انسانلرغه و بشقه مخلوقلرغه مرحمتلی شفقتلی بولماقنڭ لزومی، عموما حسن معاشره نڭ تیوشلگی حقنده وارد بولغان اثرلر بیک کو بدر الله تعالی نڭ رحمتینه ایرشونی مقصود قیلو چیلر ایچون (من لایرحم الناس لایرحمه الله) (۳) (لاتنزع الرحمة الا من شقی) (۴) کینی حدیث شریفلر بتارلك دلیللردر، مرحمتسز کمنه گه الله تعالی نڭ رحمتی ایرشمیه جگی، مرحمتسز بولماق، یالغوز یاوز کمنه نڭ صفتی ایکا. نلگی بومبارك سوزلردن آچق بلنه در. مرحمتسز شفقتسز کشی ظالم بولدقندن، معلملرگه اصلا اهل بولمیدر.

حضرت انس روایت ایتدیگی بر حدیث شریفده رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلری: رحمتلی بولماق یالغوز او زگا عائله گه گنه مرحمتلی بولو تو گل، بلکه چن رحمتلی هر کم گه هر بر مخلوقلرغه مرحمتلی و شفقتلی کمنه در؛ بیورمش، الحاصل راست مسلمانلق مرحمتلی شفقتلی کو گلی بولماق ایکانلگی بومبارك سوزلردن بیک آچق بلنور. خصوصاً تربیه و تعلیم خدمتنده بولغانلرغه بیگره کده مرحمتلی و شفقتلی بولونک بیره کلگی آغلانور.

مر بی و معلمدن بر نچی در جه مطلوب بولغان نرسه: شاگردلرگه مرحمتسزلك

[۲] رواه احمد فی مسنده و البخاری و مسلم و النسائی عن انس رضی الله عنه.
[۳] رواه احمد فی مسنده و البخاری و مسلم و الترمذی عن جریر رضی الله عنه.
[۴] رواه احمد فی مسنده و ابوداود و الترمذی و ابن حبان و الحاکم عن ابی هریره رضی الله عنه.

قاتيلق كورستماي، بلکه آنلارنى عزيز بالالرى كىبى كورروب مر حمت و شفقت برله معامله قىلماقيدر. شاكردلر گه مرحمتلى بولونك ر و شى؛ آنلرغه احترام كوزى برله قاراب، يخشياقغه كوندرو، يمانلقدن بيز درودد رفق و ملايمت اوزر. مرحمتلى اثرلى نصيحتلر برله آنلارنى قناعتلندرو، طبيعتلر نده گى عزت و شرف ملكه لر ينى اوسدرو ب، كمالگه بولغان كو گلر نده گى ميل و شو قلر ينى آر تدر وب، ديانتلى معرفتلى جن انسان بولوب يتشولر ينه سعى واجتهاد قىلوب بولادر. شاكردلر نك ديانت، اخلاق، معرفت جهتلر ندن ترقى و تكامل لرى ايجون بوروشده گى مرحمتلى حكمتلى تربيه كىبى اثرلى تربيه بولما دىغى كىبى، شاكردلر نك اخلاقن بوزوب خسارت گه تشورو كشيلىكدن چغار و دده، آنلارنى خوار كوروب، سوز و عمل برله حقارت ايدوب مرحمتسز روشده گى تربيه قدرلى اثرلى نرسه يوق در. كوب دفعه لر نجر به ايدلگان اشبو ايكى تورلى حسن تربيه سؤ تربيه نك نتيجه لرى فائده و مضرت لرى كون كىبى ظاهر بولدىقن، مدنيتلى ملتلر عمو ما مکتبلر ينى مرحمت اصولينه بنا قىلدیلر. ثمره لر ينى ده كور ديلر و كور مكددر لر.

اسلام شريعتى مك اوچ يوز ييل الك تربيه و تعليم ده اشبو مرحمتلى اصولنى مشروع ايدوب، مرحمتسز شدتلى روشده گى تربيه نى ابطال ايتكان بولسه ده، بزلرده هنوز ديانتدن آرتوق عادت حكم سور دكندن، ايسكىدن معروف عادتچه بالالرغه يوشاقلىق يارامى قاتى روشده تربيه و تعليم نيوشلى ديگان بوزوق اعتقاد اثر لرى مکتبلر ده همیشه دوام قىلا، ماقتاولى خلفه ده قاتى معامله لى قامچىلى خلفه بولا كالمشدر. شريعت و عقل سليم نظر نده بوروشده گى تربيه غايت ضرورى، انسان معامله سينه خلاف جانوارلق اثرى ايكال نلگى مشاهده در جه سينه اير شدكندن مکتبلر دن بو قاتىلىق نى بالتمام چغا.

روب، تربيە و تعليمنى مەرحمەت اصولىنە قويارغە كۆيىدىن ۋەقت ايدى.
 علمى و ادبى ترقى عصرى سانالغان اشبو يكر منچى عصر مکتبلر نده
 بو عادتنى استعمال، قاتىلق مەروف بولغان كيچمىش عصر لردە غى
 انسانلر نك حاللر نى تمثيل - كوز - آلدینه كيترو - بولادر. بواش
 بالالرنك مکتبدن بيزولر ينه كوگللرى صوونوينه، اوقورغە رغبت
 وشو قلرينك سونوينه ايك زور عاملدر. بوروشده قاتى معاملە
 بالالرغە مکتبنى قارانغى زندان، اسيرلك و جزا اورنى قىلوب كور.
 ستو ايكانلگى شېهە سزدر.

علمسز يشه مك ممکن بولماغان بو عصرده، مکتبلر حوايج اصلیه دن
 سانالوب، هر بر حاجتلر مکتبلر واسطه سيله اوتە لودر جه سينه ايرشدى،
 بالالرنك كله چكده انسانچه يشه رلك روشده بولوب يتشولرنده
 آنالر اشبو واسطه لرغە - مکتبلر گە - اعتمادايتە لر، بو اورنلردن
 بالالرينك كشى بولوب چغولرن اميد قىلالر. شونك ايچون مکتبلرنى
 شاكردلر محبت اولطرتور داي تريبلى روشده قىلورغە، بالالرنك
 اوقودن علم و معارفدن دردلرن سوندر داي اشلردن بيك ساقلا.
 نورغە لازم بولادر. مکتبلر راحت و سعادت يورتى، حيوانيتدن يونغارى
 تورغان انسانيت كماللار نىك معراجى - باسقىچى - ايكانلگىنى آنلرنك
 كوز آللرنده كورستو ضروردر.

مکتبلر بوروشده شاكردلرنى اوزينه جذب و جلب قىلور داي
 روشده بولماق نىك لزومى هر كىمگە معلومدر جهده ايسه ده، مع التاسف
 كوگل بيزرلك اشلر همان مکتبلردە بتمى، بالالرغە قاتى معاملە لر همیشه
 دوام قىلادر. بيك آزر سه ايچون بالالرنى آرتوق اروشولر، بيك
 كچكنه خطا ايچون قىناولر قاتى كوگلى خلفه لردە بولغاليدر.
 عصرلر بار ايدى، سوگو صوغولر مکتبلردە رواجده ايدى،
 بعض استاذلر بالالرغە تاياق برله ادب بيرونى خلفه لرگە مخصوص

توصيه ايدر لر ایدی. اسپارته لیلر بالالارن مکتبلرده آچ طوتار لر، قینار لر، گویا بو اش بالالرنی باطر لندره، دنیا آغر لقلرینه توز ملی بولورغه عادت لندره دیب اویلار لر ایدی اگر بر بالا آچلقغه قینالوغه توز می تاوش چغارسه ناموسینه کر، تشورگان سانالور ایدی. ایسکی مصر لیلر شاگردلرنی تیاقلر بر له قیناب «شاگردلر نك قولاقلری آرقه لر نده، آرقه لرینه صوقماغانده ایستیمیلر» دیگان سوزلرن قاعده اورنده طوتار ایدیلر. بو عصر لرده مدرسه لرده قاتیلق شولقدر معروف بولمشدر، که ضرب مثل اورنده «عید وشادلقلری کیچدی، معلم و محنتلری کیلدی» دیور لر ایدی. آتالر، جن شوره لی لردن قورقتان کبی بالالرن معلملردن قورقتور لر، بالاسن معلم گه تابشر و چینک ایتکان سوزیده: ایتی سیگا سویاکی میگا، قاتیلقنی قزغانمه اورو صوغوده سارانلق قیلمه؛ دیمکدن عبارت بولور ایدی. معلم بالالرغه یومشاقلق کورستسه شلته قیلنور - خوارلانور - معلم گه بیر لگان ایک یخشی هدیه قامچی، ایک فائده لی ظن قیلنوب ایتولگان سوزده بالالرغه قاتیلق قیلو بر له توصیه بولور ایدی. الحاصل معلم گه بیر لگان وظیفه، منتقم - اوج آلوچی - وظیفه سی بولوب، مهنذب - خلق توزه تکوچی - وظیفه سی دگل ایدی.

بو زمانده هر بر ملتارده عموما مکتب و مدرسه لر بر قدر ترتیب و نظامغه قویلوب اصول تعلیم و تربیه بر درجه اصلاح ایدلدکندن احوال اوز گاردی. مرحمتلی تربیه نك فائده لری، شدتلی تربیه نك ضررلری تجربه و مشاهده بر له کون کبی معلوم بولدی. شرفده مرحمت اصولینه بنا قیلنغان تربیه و تعلیمنی باشلاب یولغه قویوچی مصر نك معارف وزیرلردن مرحوم علی مبارک پاشا بولمشدر. بو ذات تربیه و تعلیمنی، طلبه نی احترام اصولینه بنا قیلوب مکتبلرده سوگو صوغو کبی وحشتلرنی بترمشدر.

انساننىڭ كمالىگە ايرىشۇۋى، يالغۇز كور كام تربيە و فائىدەلى
تعليم بىرلەگنە مەكەن در. تربيە و تعليمنىڭ ايكى مەم ركنى: معلمنىڭ، ضررلى
اشلردن طيۇدە حكمتلى نصيحتلىرى بىرلە شاگردلارنى قناعتلندىردى،
ئىلەين ايتىدىكى ادب و علملار انساننىڭ كمالت و سعادتىگە ايرىشۇۋىدە
بىر نچى عامللار ايكانلىگىن آڭلاتۇردى ذات بولماقنى البتە لازىمدر.
شاگردلارنىڭ عقل و فكلارنىە ضرر بىرر، قۇلارنى ضعيفلندىردى
نرسەلردىن غايت احتياط قىلماقيدە شېھە سىز ضروردر. معلم اوزىنىڭ
مىر حمتلى مەجبىلى مەاملە سىن، شاگردلارنى حقنىدە ايدىگۇ نىتىنىڭ اثرى
ايكانلىگىن آنلارغە قناعتلندىردىرگە تېۋوش.

شاگردلارگە قاتى مەاملەدە بولغان معلم، فائىدە اورنىنە ضرر قىلادىر،
اخلاق تۈزەتۈ اورنىنە اخلاقلارنى بوزا، نىچار اخلاقنى كۆڭللىرىنە
اور ناشدۇرە بارادىر. چۈنكى ادبىگە كۆڭلندىن مەجبىت قىلماغان، يالغۇز
شلتەدىن قورقۇبقنە يۈرۈش طورىش كور كام ايدوب كورستگان،
علمگە رەبىت قىلماي، فقط قىنالۇدىن قورقۇبقنە درسلىرىنە طر شقان شاگردنىڭ
اخلاقى تۈزەلمى، بلكە بوزق اخلاق كۆڭلىدە ياشىرىنكىنە تورادىر. بۇندى
كۆڭلى تۈزەلمىگان شاگرد، كۈزەتۈ چىياردىن، جزا قىلىنۇدىن امىن بولۇپ
بىر فرصت كىلدىسە كۆڭلىدە ياشىرىنگان بوزوق اخلاقى طشقە چغا، بو
رۇشۇدە قورقتوب تربيەلنىگان شاگرد، رىيا، يالغان، آلدان، كۈنچىلىك
بولدىقسىزلىق كىبى نىچار اشلىرگە عادىلنە در. بو نىچار فعللار جەملەسى،
قاتى تربيە اثرلىرى ايكانلىگى تىجربە و مەشاهدە بىرلە معلومدر. بو
سببىدىن شاگردلار معلمنى غايت مكر و كورب، زور دشمانلىرى
حسابلىلار. مۇندى مەلمدىن طبىعى فائىدە - علم و ادب - آلا آلەملىر.
بۇنىڭ اوستىنە معلمنىڭ نىچار سوزلىرى خەلقسىزلىغى شاگردلارگە
يۇغۇۋىدە شېھە يۇق در.

الحاصل تربيہ و تعليم دہ مر حمتسزلك قاتىلق ايك زور آفت بولوب، شاكردلر نك اخلاقى بوزولور يئنه، عقل و فكر لر يئنك اشلانمى قانور يئنه، قدر سز بولوب در چهلر نىدن تشولر يئنه، شعور ادبى لر يئنك - ادب نك فضيلتن كوكللرى سيز ونك - يوغالو و يئنه، اراده و جرأت لر يئنك ضعيفلانو و يئنه، اعتماد على النفس - اوز اوزلر يئنه اشانونك - بتو و يئنه ايك زور باعث بولادر. بوسبىدن بر اشدهده اوز عقل و فكر لرى بر له محاكمه قىلا بلميلر، حسن، قبح نى آيورا آلميلر. معلم هواسينه برده فكر سز تقليدلرى، اوز عقللرن استعمالدن، اوز فكر لرى بر له كسب معلومات قىلودن مانع بولادر. بو حال شاكردلر ايچون ايك زور ضرر ايكانن سويلار گهده حاجت يوق. بونى كوروب بلور ايچون قاتى كوكللى مستبد خلفه نك شاكردلرى بر له، يوشاق كوكللى كور كام معاملهلر خلفه نك شاكردلرى آراسنده غى ادب و معرفت در چهلر ن مقايسه - چاغشدر و - يتسه كرك.

امام غزالينك معلملر حقنده بيان قىلغان وظيفه لرنى كله چك مقاله گه قالدروب، بو اورنده فيلسوف اجتماعى ابن خلدون نك تربيہ و تعليم دہ شدت نك ضرر لرى حقنده غى سوزلرن ترجمه قىلو مناسب كور ندى: شاكردلر گه خصوصاً بالارغه قاتى معامله غايت ضرر لى. چونكه موندای مر حمتسز معامله نچار لغه عادتلىدر و گنه بولادر، قاتى تربيہ آستنده اوسكان بالانك طبيعى اخلاقى بوزولا، درد و شوقلرى تمام سونوب اشكه رغبتسز، توشكن و تار كوكللى بولا، جزا و قهر دن قورقوب، رياء، مكر و حيله گه عادتلىنه، يالغانچى آلدوچى بولادر. موندای شاكردده انسانلق نك اجتماعى مدنى معنالرى تمام بوزولوب، همت و حميت، اوز حقىنى مدافعه، اوز يئنى ضرر دن حمايه كى كور كام خصلتلر برسیده بولمى، چن معناسياه

انسان به لور غه، فضیلت و کور کام اخلاقغه هیچ بر دودی قالمیدر.
 بو سببدن، ایر شو ممکن بولغان کماللرنک هر برندن محروم
 بولوب، اسفل سافلین گه توشه در. بو حاللر قهر و ظلم آستنده
 یشه گان هر بر قوملرده کور نوب تور ادر. بو خسارتنک سببی،
 شول مرحمتسز قاتی تربیه گه بشقه نرسه دگلدر. بنا علیه تربیه
 و تاءدیبده، معلم شاگردینه، آتا بالاسینه استبداد قیلماز غه لازمدر.
 امیر المؤمنین عمر الفاروق حضر تلرینک: «شرع ادبلندر مگان
 کمسنه گه الله تعالی ادب بیر ماس» دیگان سوزینک تفصیلی: تربیه
 و تاءدیبده شرع شریفنک تعین ایتدیکی قاعدهلر، بندهلرنک
 مصلحتلرینه تمامیله موافق بولغانلقدن، تربیه امورنده شول مقداردن
 اوتماز گه، مرحمتسز لک و خوارلاو کبی اشلردن صاقلانور غه لازم دیمکدر.
 هارون الرشید، اوغلی محمد الامین نى معلم گه بیر گانده ایتدیگی سوزلری
 دستور العمل قیلور لق گوزل توصیه در: ای معلم! امیر المؤمنین
 اوزینک ایک سیو کلی نرسه سن کوکل یمشن، سنک تصرفگه تابشردی،
 سگا قارشولق قیلماز غه تنبیه ایتدی. ایمی سن آنی، امیر المؤمنین
 تعین ایتکان اورنده طوت: آگا قرآن او گرهت، اخبار و اشعار
 بلدر، سنت لرنی تعلیم قیل، سوز نیچک سویلار گه کیره کلگن آکلات،
 وقتسز او یون کولکی دن منع قیل، بنی هاشم نیک الوغلرن تعظیم
 قیلور غه عادتلندر. وقتن بوش اوتکارمه، هر ساعت غنیمت بلوب
 بر فائده بیرز گه طرش. کوکلن شاد طوت، قایغور تمه. یوقسه
 ذهن اولتور سک. یالقدر دای اشلردن ساقلان، اشسز لکگه
 عادتلندر سک. الفتلی ایدر گه طرش. کوچک ایتدیکی قدر مرحمت
 یومشاقلق برله معامله ایت. اگر یومشاقلق برله برده قبول ایتماسه
 تیوشنچه قاتیلقده قیلور سن.

تربيه و تعليم حقمنده هفتى محمد عبده نك سوز لرى: شاگردلارنى احترام ايدوب تعليم، تربيه نك ترونگى بولور. شاگردلارگه خطالارى ايچون خوارلاب قاتىلىق برله جزا قىلماق، آنلرغه ادب بىرمى، نچار خلقلارنى بىرمى. بىرى ياشرولر يىنه گنه سبب بولا، بلكه آرتدرو قوتلاو بولادر. اگر بر فرصت تابوب طشقه چغار سه لى، ايك نچار صورتده كورينه در. اخلاق توزه توده ايك اثرلى طريق: شاگردلار نك حرمتن ساقلاپ، حسن معامله قىلوب، نچار خلقلار نك قىيچ لگن ضرورلارنى، قناعت قىلدورلىق روشده اثرلى حكمتلى سوزلر برله آڭلاتمقدور. بو صورتده شاگردلار اوزلار يىنه شين لك - عار لك - كلتره تورغان اشلردن، شرفلار يىنه ضرر بىرگان نرسه لردن ساقلانورلر، آنداي اشلردن بالطبع نفرت ايدورلر.

مدرسه لارنى تاسيسدن مقصود: انسانلار نك قوه عقليه لارنى اوسدرو، ادراكلارنى كىڭايتو، عقللارنى معارف برله نورلاندر، نفسلارنى پاكلار، اخلاقلارنى توزه تو، فكرلارنى ترقى قىلدرو، انسانلار آراسنده الفت و قرداشلك تاراتو، انسان ايچون لازم بولغان حلق، خىرلى عملر، شرف، كوڭل پاكلگى كىبى ايدگو خصلتلار نك مبدالارنى نشر قىلور. مدرسه لار نك بر نچى واجبلار ندىن «عقل نك صحتى و قوتى، بدن نك سلامتگينه قوتلىگينه باغلاندىقندن» حفظ صحت گه كامل رعايه قىلو، نفس نك يرماز آرزولارنى بىرو، تورلى وهم و ضلالتلارنى دفع قىلو، هر تورلى خيال و خرافاتلارنى دفع ايدوب بوزوق اعتقادلارنى درستلاو و توغرايتو، خالص انسانيت صفتلارنى كوڭلار گه چه چو، فائده لى عمللارنى بلدرودر. الحاصل مدرسه لار انساننى اوز يىنه لايىق بولغان كمالترگه ايرشركه يولباشچىلىق ايچون تاسيس ايدلمشدر. فرانسه فلاسفه سندن ژول سيمون: مدرسه لار نك وظيفه لرى يالغوز علم اوگرمه تمكك گنه دگل، بلكه مدرسه نك ايك بر نچى وظيفه سى، شاگردلارنى

فضائل اخلاقيه غه ايرشدر و؛ ديمشدر. آلمان فيلسو فلرندن كانت:
انساننك ترقى سرى مدرسه ده بولورغه لازم؛ ديمش. بالجمله علما:
تعليمدن الك تهذيب - اخلاق توزه تو - مسائل علميه دن الك مبادى
ادبيه نى تلقين قىلو تيو شلى ديمشدر، نچار خلقلرنى، رفق يوشاقلق، اقناع
اصولى برله دفع قىلونك اثرلى فائده لى بولغانينه اتفاق ايتمشدر.

ايمدى شاگردلرنى مدرسه گه باغلا بده، آنلرنك باشلرينه لغوى،
علمى، رياضى طبيعى مسئله لرنى طولتروب، آنلرنى تاديب اورنده
تخويىف و تحقير قىلوب، عزت و حرمتلرن بترمك، كوكللرن مرحمتسز
معامله لى برله جراحتمك، مدرسه لرنى تاسيسدن مقصود بولغان
غايه گه منافى بولديغى بوسوزلردن آڭلانسى كرك بعض معلملرنك:
تربيه و تعليم، اوروشو، قيناودن بشقه ممكن دگل، ديگان ظنلرينك بطلانى،
فن تربيه اصولينه تماما خلاقلغى ده بو بيانندن معلوم بولور.

والله يهدى من يشاء الى سبيل الرشاد.

محمد نجيب تونتارى.

عرب تلى هم معلقات عشر اصحابى.

مقدمه.

عرب تلى بىز مسلمانلر او چون دىنى، مقدس بر تلىر. چونكه،
بىزنىك دىنمىزنىك اساسى بولغان كلام شريف عرب نسلندن بولغان
رسول الله (صلعم) حضرتلرينك تلىده ايندى. هم احاديث شريفه لى
رسول الله [صلعم] حضرتلرينك مبارك تلىدن عربچه سويلندى.
بو عصر مزغه قدرى، دىنى كتابلار مز كو بسى عرب تلىده يازلوب
كىلدى. قصه سى، دىنمىز شوشى تلىده صاقلاندى ديمك بو تلى بىزنى
دنياوى، اخراوى سعادت (بخت) كه ايرشدر و چى قرآنمىزنىك،

يغمبر من ذك قلى بولغان بر مقدس تلدن . شولاي بولسه بزگه آنا
 تلمز نيچك كرك بولسه، عرب تليده شول درجه ده كركليدن .
 بلكه عرب تليده بولغان خصوصيت لرنك باشقه تلارده بولماوين،
 دينمزنى عربى قرآندن، احاديث نبويه دن آڭلاو باشقه تلدن
 آڭلاوغه قاراغانده يقينتى افاده ايتوين ملاحظه ايتساك آنا تليدنده
 ضرور ديساكدە بالغش بولماسه كرك . چونكه ترجمه نيندى ماهر
 كشى طرفندن اشلەنسه ده بر كيمچيلكسز بولمى . خصوصاً بلاغتى،
 فصاحتى بلەن تحدى (بلاغت، فصاحتده قرآن دن اوزدورغە
 طر شو چيلرنى) ايتو چيلرنى عاجز ايتكان، آبدراتقان قرآنى ترجمه
 ايتو تاغنده مشكلدر .

يعنى دينتى جن روحينه توشنوب آڭلاو عربچه بلو بلەنگنه
 بولادر . يوغاريدە ذكر ايدلگان ماده لر اوستينه عرب تلينىك لغت كه
 باى، ادبياتى بيك كيك، هم مستشرق لارنىك عرب تلىن باشقه تلار گه
 قاراغانده آرتق لذت بلەن اوقولارينه كوز صالحساق اهميتى تاغنده
 آرتادر . لكن تأسف كه قارشى بزده عرب تلينىك قيمتى يلدن يـل
 توشكونلەنه بارادر . حتى عرب تلينه زمانى اوتكان، اولگان تل ديب
 قاراوچيلارده يوق توڭلدر .

قد تنكر العين ضوء الشمس من رمد وينكر الفم طعم الماء من سقم .
 شولاي بولسه بزگه بو تلىنىك يوغالماوينه، بلكه آرطوينه
 طر شفق تيوشدر .

درست، مدرسه لرمزده ايسكيدن بيرلى درس لر عربى كتابلاردن
 اوقوتلوب كيلگان . لكن بر قاعده، اساس نحتنده بولماو سببلى فائده
 بيرمه گان . اون، اون بيش يـل شول تل اوستنده ياتوبده درس
 كتابندن باشقه كتابدن لغت كتابينه مراجعت ايتميچه عرب ادبياتى
 كتابلردن مطالعه ايتارگه، عربلر گه اوچراب بر مسئله ده مذاكره

قيلورغە اقتدار صاحىبى شاگردلر يتوشمەگان. موڭار چە نيچك بولسە،
بولغان موندان صوك زمانە اصولندە اوقتوب عربچەگە ماھر شاگردلر
يتوشدورگە طر شيق الحمد لله عربچە اوقوتو نرتيبلرى آزر راق
لندى يىخشى اقتدارلى معلملرمزده بولغالى باشلادى. هم يلدن يىل
آرتوى اميدليدر.

مىندە آز بولسەدە فائىدەدن بوش بولماس اميدى ايله، جزئى گنە
بولسەدە عرب تلىنە خدمت ايتو مقصدى ايله «بيروت دە» «كليه
عثمانيه» نك عربيات معلمى [مصطفى عالاينى] حضرتلرينك (رجال
المعلقات العشر) اسملى رساله سندن انتخاب ايتوب عرب لغتى ادبياتى
توغر وسندە، هم عرب ادبياتىنك بايوينه سبب بولغان مشهور «معلقات
عشر» اصحابى نك قسبە چە ترجمە حاللرين، حكمتلى معنى لورنى جامع
بعض شعرلرين بحترم «الدين والادب» مجله سينە يازماق بولدم.
وما توفيقى الا بالله.

مقصودقە كرشودن ئلك عمومى لغت توغرسندە بر آز نرسە
يازماق مناسب كورلدى.

لغت «تل»

لغت ديب هر قومنك كوڭللرندە بولغان نرسەنى باشقەلارغە
آڭلاتا تورغان لفظلرغە «سوز لرگە» ايتوله در. آدم جنسى اوچون
لغت ضروريدر. هم باشقە حيوانلردن آدم لغت «تل» ايله آيرلادر.
زماننك اوتوى، خلقلارنك آرتوى درجە سنده سويلەشە
تورغان تللر يده همان كو بايدى، (بعضيلر حاضرندە استعمال ايدلگان
تل لر نك صانى اوچ مك قدرى ديلر) حتى بو تللرنك قايسىلارى
اصل ايكانوندە بلونماس درجەگە كىلدى آوروپا، آمرىقادە يوزلەب
عالملر شوشى تللرنك قايسى اصل، قايسى فرع ايكانون بلورگە
طرشوب نيچە يللر عمرلرين صرف ايتسە لردە تعين بر فكرگە كىلە

آلماغانلار، آخر سنده بار تللرني اوج اصل غه قايتارغانلار،
 برنجي: دجله هم فرات نهر لري آره سنده ياشاگان سام
 بن نوح علي نبينا و عليه السلام نك آرام اسملي اوغلندن تارالغان
 خلقلار نك سويله گان تللري بولغان (لغة آراميه) در آرام غه
 نسبت ايدلوب «لغة آراميه» ديه آتالغان، سام غه نسبت ايدلوب
 «لغة ساميه» ديبده يورتوله. بوتلدىن: عربى، سريانى، عبرانى، قبطى
 حبشى تللري تارالغان.

۲ نجى: تركستانده. توران اسملي كشيگه نسبت ايدلگان
 «لغة تورانيه» در بوتلدىن: تاتار، تورك، قطاي، چركاس، دانيمه رقه
 تللري تارالغان.

۳ نجى: آسياده ايران اسملي كشيگه نسبت ايدلگان «لغة
 ايرانيه» در بوتلدىن: فارسى، يونان، لاتين لاتينچه دن تفرع ايتكان
 اوروپا تللري تارالغان. آخرى بار

۱۹۱۵ سنه ديكابر ۵

زكى اورازابى

باب الفتوى.

علقه عبدالاحدى طرفندن سؤاللى:

- ۱ [مذاهب اربعة قايمو زمانده ظهور قىلدى؟
- ۲ [مذهبىلر نك دورتكه انحصارينه، مسلمانلر نك اوشبو دورت
 مذهبكه قيد ايدلووينه شارع عليه الصلاة والسلام حضرلر ندىن
 دليل بارمى؟
- ۳ [صاحب مذهب بولغان اماملر، مسلمانلرني اوز مذهبىلرينه
 دعوت ايتكانلرني يا ايسه اجتهاداريني كتاب سنت دن استنباط استدلال

يوللر ينى كورستور ايچون ميدانغه قويغانلر مى؟

[۴] مذهب حنفى ده بولغان كشيگه شافعى مذهبى ايله فتوا بىرو درستمى؟

[۵] (اختلاف امتى رحمة) حديث بولسه حديثنك قايسى قسمندىن بولوب نينداين اختلاف مراد بولادر؟

[۶] ابوهريره حضرتلردن روايت ايدلگان تجديد حديثى نك حكى عامى ياكه خاصى؟

اداره:

بو سؤاللر هر بىرى مهم مسئلهلر بولغانلقدن، تفصيلى جواب ايچون هر بىرىنه آيورم مقالهلر بازارغه كرك بولادر. بىر فرصت بىرله بو مقالهلر انشاءالله على الترتيب يازلسه كرك. حاضرگه، بو سؤاللرنك اجمالى جوابلر ينى بو اورنده قيد ايتمك مناسب كورندى. بو جوابلر، تفصيلى جوابلرگه متن اورنده بولسهلر كرك.

بىر نچى سؤاللرنك جوابى: ايكنچى عصر هجر يده علم فقه تدوين قىلنغان صوك مشهور مذهبىر ظهور ايتمشدر. بو وقتلرده فقهده، عراق و حجاز طريقلرى ديب يور تلگان ايكى مسلك بولوب، عراق فقهاسى باشنده امام ابوحنيفه نعمان بن ثابت (۱) حضرتلرى تور دقندن، آنك مذهبى باشلاب عراقده ظهور ايدوب، صوگره شام، حجاز، يمن، هندستان، ماوراءالنهر، چين و بلغار بلادينه تارالمشدر. حجاز فقهاسى باشنده امام دارالهجرة مالك بن انس الاصبهى (۲) حضرتلرى تور دقندن، آنك مذهبى حجازده ظهور ايدوب، صوگره مغرب، اندلس بلادينه انتشار ايتمشدر. اوچونچى

[۱] توفى ۱۵۰ سنه ببغداد رحمه الله تعالى.

[۲] توفى ۱۷۹ سنه بالمدينه رحمه الله تعالى.

مذهبتك امامي بولغان محمد بن ادریس الشافعی حضر تلىرى (۳) حجاز و عراق طریقلارندن مزج ایدوب - قاتشدروب - بر مذهب تاسیس ایدورک، بو مذهب باشلاب مصر بلادنده مشهور بولوب، صوگره عراق، خراسان، ماوراء النهرگه، انتشار ایلامشدر. مذاهب اربعه نك دور تیحی سی بولغان حنابله مذهبتك امامی احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی المروزی حضر تلىرى (۴) نك مذهبی، اتباعی آز لغیله بر ابر، شام، عراق، یمن و مصر ده منتشر بولمش. مذهبلىرى نك کیفیت انتشاری و سبب تاسیسلىرى، فروع، مجتهد فیه مسئلهلر، مذهب حنفی نك اصول و قاعدەلىرى، فقه و فقها اسمینك عصر تابعین ده حدیثی، اصحاب عصر نده غی فقها و مجتهدلرگه قراء دینلدىكى و آنلر نك مذهبلىرى كبی بو سؤالنك فروعاتندن بولغان مبحثلر جمله سی، جواب تفصیلی ده درج ایدلسه لر كرك.

۲ نچی سؤالگه جواب: مذهبلىرى دورت كه گنه منحصر دگل، بلكه مذکور دورت امام غه بشقه، سفیان ثورى، ابن ابی لیلی، اوزاعی، سفیان بن عینه، لیث بن سعد، اسحاق بن راهویه، داود الظاهرى، تقی الاندلسی، ابن جریر الطبری، ابن خزیمه النیسابورى، ابو ثور ابراهیم بن خالد الكلبي، علی بن احمد بن حزم كیلر نك هر برینك مستقل مذهبلىرى و اتباعلىرى بولمش. مگر بو مذهبلىرى نك اتباعی صوگ زمانلر ده منقرض بولوب، بو كونگا چه دوام ایتكان مذهبلىرى مذکور حنفی، مالکی، شافعی، حنبلی مذهبلىرىدر. بو مذهبلىرىگه تقلید قیلورغه شارع علیه السلام حضر تلىرى نك علی التعمین دلیل یوق، بولورغه ممكن ده توگل. مگر بلمگانلر نك بلمگانلرگه ایلرولرى تیوشلگى حنفی غی عام دلیللر، مسائل فروعیه ده دلیل شرعی نى بلمگان

[۳] توفى ۲۰۴ سنه بمصر رحمه الله تعالى.

[۴] توفى ۲۴۱ سنه ببغداد رحمه الله تعالى.

كەمسەنە لر گە بو مذهبەلەردن بىر يەنە تەقلید قىلۇلارنى لازىم ايتەدر .
تەقلید، اتباع، استدلال، اجتهاد مسئلهلەرى، مجتهدىنك نوعلەرى،
مستدل، مقلد، عامىلەرنىڭ معنالىرى و حكەملىرى آيىر وچە مقاله دە بىيان
ايدالسا لار كرك .

۳ نچى سۇال گە جواب: مسلمانلارنى مذهبەلەرىنە ايارىر گە دعوت
قىلۇ حەقىدە اماملاردن ھېچ بىر نەقل يوق . بلكە آنلاردن بونىڭ خلافى
منقولدر . يعنى اماملار ، فتوالارنىڭ دىللىلەرنى بىلمىگان كەمسەنە گە ، فتوالرىنە
ايار مسكە بالاتفاق تو صىبەلەرى نەقل ايدالمىشدر . بو سوزدن مقلد گە
تەقلید ايتدىكى مسئله دە امامىنك سوزىن دىللىلەرى بىر لە بلور گە تىوشلىكى
آڭلانىوب ، مقلد ايجوندى بىر نوع استدلالنىڭ كركلىكى بلىنور . تەقلید،
ضرورت حالىنە مخصوص بىر رخصتدر . يعنى توغرىدىن توغرى
دلىل شرعى گە تمسك قىلورغە اقتدارى بولماغان كشىگە ، مذهبەلەردن
بىرىنە تەقلید ايدىر گە رخصت بولادر . دلىل شرعى بىر لە استدلال
قىلۇب عمل ، عزىمت بىر لە عمل بولادر .

اماملار عصر نەندە كىتاب سنت دە منصوص بولماغان ، اقوال
صحابە و اجماع دە نەقل ايدالمىگان مسئله فروعىلەردە اماملاردن استفتا
ايدالدىكە ، آنلار اجتهاد ، قىياس قاعدەلەرى اوزرە فتوالرىنى ادلە
شرعى دەن استنباط ايدوب ، بو فتوالر دستور العمل بولاروق مذهبەلەر
حاصل بولمىشدر . بو اماملار اجتهادلەرى بىر لە كىتاب سنتدن استنباط
و استدلال يوللارنى كورستوب ، اجتهاد قىوسىن يابماي ، بالعكس
آچوب كىتكەنلار ايدى . يعنى آنلارنىڭ اجتهاد ايدوب مذهبەلەر تائسىس
ايتۇدن مقصدلەرى ، خەلقلەرىنە اجتهاد يوللارنى كورستوب بولغان ايدى
لكن صوغقى عصر لردە ابن عربى حەزرەتلەرى تەبىر نچە «عوام فقها»
بو قىونى يابارغە كرشوب ، «اجتهاد زمانى منقرض بولدى» كىتاب
سنت گە تمسك زمانى كىچىدى» دىبەرك كىتاب سنت علملەرىنىڭ ، علم

فقہ نك متروك بولماقینه سبب بولدىلر، بونك ايچون مجتهدلر عيىلى
 دگل، بلكه صوكفى فقها عيىلى بولادر، علم فقہ شول درجه مهجور
 بولدى، كه بو كونده اوزىنى حنفى المذهب ديب ظن قىلو چىلردن،
 مذهبنك اصولندن، حنفى مذهبى نهدن عبارت ايكانلگندن ده آچىق
 خبرى بولماغان كمنهلر كوبر.

۴ نچى سؤالگه جواب: خلاف شرع بولماغان مصلحت ماده-
 سنده حنفى بولغان كشيگه شافعى مذهبى برله فتوا و عمل قىلماق
 درستدر. بو مذهبلىر جملهسى درست شرعى مذهبلىر بولغانلقدن،
 قايمسى برله عمل قىلغانده شرعى عمل بولادر. مگر بزم فقہ
 كتابلر نده: مذهب حنفى ده روايت بولماغان مسئله لرده مذهب
 مالكى گه رجوع ايدلور؛ ديگان سوز بار. تلفيق درست توگل
 ديوچىلر بر مسئله ده ايكي امام سوزى برله عمل قىلو درست توگل
 ديمشلىر. بوسوزلرنك تفصىلى ده مخصوص مقاله ده بيان ايدلور.

۵ نچى سؤالگه جواب: «اختلاف امتى رحمة» حديثىنى امام
 سيوطى جامع الصغير ده: نصر المقدسى «الحججه» ده بيهقى رساله اشعريه ده
 سندسز روايت ايتكانلر. سندی بزرگه ايرشمدى؛ ديمشدر.

«اتفاق العلماء حجة قاطعة واختلافهم رحمة واسعة» ديگان سوز،
 امثال اورنده يوريدر. هر حالده فروعه ده اختلاف ايكانلگى ظاهر در.
 اختلافنك رحمت بولوويده، مصلحتينه قاراب هر امامنك سوزى
 برله عمل قىلو درست بولغان صورتده ظاهر بولور.

۶ نچى سؤالگه جواب: ابوداود روايت ايتدىكى «ان الله
 يبعث لهذه الامة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها دينها» حديث
 شريفينك حكى عامدر. يعنى هر يوز باشنده مجددلك گه متاهل
 بولغان ذات، مخصوص بر شخص، ياخود مخصوص بر طائفه
 بولماي، بلكه مفسر، محدث، فقيه، واعظ، حاكم كى امة اسلاميه نك

هر طائفة سندن هر يوزده مجددلر كله چگينه حديث مذکور نك
 دلالتى باردر ديگانلر. «لاتزال طائفة من امتى ظاهرين على الحق
 حتى ياتيهم امر الله وهم ظاهرون» حديث شريفى ده بونى بلدره در
 ابن الاثير حضر تلىرى جامع الاصول ده بو حديث تو غرو سنده
 غى علمانك تا ويللر ينى ذكر صو كنده ديه در: والاولى ان يحمل الحديث على
 العموم ولا يلزم منه ان يكون رجلا واحدا ولا من العلماء خاصة فان
 لفظ من تقع على الواحد والجمع وانتفاع الامة بالفقهاء وان كان عاما
 فى امور الدين فانتفاعهم بغيرهم ايضا كثير مثل اولى الامر واصحاب
 الحديث والقراء والوعاظ والزهاد وغير ذلك فان كل قوم ينفعون
 بفن لا ينفع به الاخر اذ الاصل فى حفظ الدين حفظ قانون السياسة
 وبت العدل الذى يتمكن به من اقامة قوانين الشرع وهذا وظيفه اولى
 الامر وكذلك اصحاب الحديث ينفعون بضبط الاحاديث التى هى من
 ادلة الشرع والقراء ينفعون بحفظ القرآت وضبط الروايات والوعاظ
 والزهاد بالمواعظ والحث على لزوم التقوى ولكن الذى ينبغى
 ان يكون المبعوث على رأس المائة رجلا مشهورا معروفا المشار اليه
 فى فن من هذه الفنون فاذا حمل تأويل الحديث على هذا الوجه كان
 ولى وابعد من التهمة واشبه بالحكمة فان اختلاف الائمة رحمة
 و تقرير اقوال المجتهدين متعين فاذا ذهبنا الى تخصيص القول على احد
 المذاهب واولنا الحديث عليه بقيت المذاهب الاخرى خارجة عن
 احتمال الحديث لها وكان ذلك طعنا فيها فالاحسن والاجدر ان يكون
 ذلك اشارة الى حدوث جماعة من الاكابر المشهورين على رأس كل
 مائة سنة يجددون للناس دينهم الخ جامع الاصول.

محمد نجيب نونتارى

آچی حقیقت لار.

بوسوزلار، اکثریت مزك حالينه قاراب سويلانمشدر [بو عصرده ياوروبا خلقی بتونلايی ديورلك (وطنمز الووغ روسيهده ده تعليم عمومي تيزوقتهده تاماماعملگه قوييلوب يته چكدر) ياشی قارتی قزی خاتونی بيارسيده علم يولينه كرديلر. شونك ايچوند، بو عصرنی علم عصری ديب ايتهلر، بو عصرده علمنی آش صوكی طبعی حاجتلردن سانيلر، علم يولنده بولماغانلرنی مدنی انسانلردن حسابلاميلر. ياوروبا كشی سی قايدده بولسهده، وقتن علم برله شغلانوب اوتكاره، بوشقه ضايع ايتمی. بونلرنك اشچيلری يال اينكان آراده بركاب يابرعزيته مطالعه قیلالر، صوفاچیلرینك بورازنا آراسنده يال ايتوب ياتقاندده قوللرنده كتاب ياغزيته بولادر پيغمبر مز عليه الصلاة والسلام حضرتلرینك «بیشكدن قبرگه چه علم استه كز» علمنی چيندن بولسهده از له كز «علم مسلماننك جو يالغان مالی، قايدن تابسه شوندن آلور» «انسان يا عالم يامتعلم بولور» كیي مبارك توصيه لری برله بوكونده بزدن بيگرك ياوروبا خلقی عمل قیلادر.

بونلرنك دینی مدرسه لرندن يتشكان علماسی، اوز دينلرن بلولری اوستينه باشقه دينلر باشقه لغتلردنده معلوماتلی بولالر. مثلا روسيهده دوخا و نوي اكاديميه دن اوقوب چقان ر و حانيلردن عربچه نی يخشوق بلوچی، علوم اسلاميه دن قرآن و حديث دن بايتاققنه خبردار بولوچیلرنی كوب اوچراتورغه ممكندر. بونلر برله، دینی مدرسه لرمنی تکميل قیلوب چقان كو برك ملالرمز - دين علمامز - آراسنده بر معادله يا صالحه - چاغشدر وب قارالسه - بيك اويياط بولغان بر نتیجه كيلوب چغه در.

آخری كله چك سانده،

محمد نجيب تونتاری

« روسیہ سوداسی »

ژورنالینه مشتری دفترى آچق.

بهاسی ایلغه ۲ صوم ۵۰ تین، ۶ آیغه ۱ صوم ۲۵ تین،
۳ آیغه ۶۵ تین.

ملا، مؤذن، معلملر و شاگردلر گه بویلغی ۱ صوم ۵۰ تین.
اشانچ او چون اوزلر لرینگ پیچه تلی ایله اسملی بلانکه لرینه
یازوب یبه رور گه تیو شدو.

« روسیہ سوداسی » روسیہ مسلمانلرینا سودا و تجارت
یوللرن کور سه تور گه، تجارت و کسب بابلرنده آلغه
کیتو مقصودینه ایرشور گه یاردمچی بولور غه، بو بابده
فکر و خبرلرنی یازوب طورور غه اوستینه آلا هم شوگا
نقلاب کر شه. « روسیہ سوداسی » فائده لی زاوود
و فابریکلر قورو اصوللرنین اسمیتیه هم پرویکتلر
بیر چک. یاگا اصول قاعده لر بوینچه ساتو اشلرت
یورتو یوللرن کور سه ته چک.

« روسیہ سوداسی » اول طور مشندن هم اقتصاد
مسئله لر نندن ده بحث ایتسه چک. وقت - وقت رومان
و حکایه لرده یازاچق. « روسیہ سوداسی » نه مشهور قلم
ار بابینک بیک کوبسی اشترک ایتهر گه وعده بیر دیلر.

ناشر و محرری: شرف الدین شهید اللین.

۲ نچی نومرده « خزینه لر آطاوی » باصلا باشلادی

آدریس: «...РУСИЯ САУДАСИ» №20, ред. Казань

قراندہ ۱۵ کوندہ بر جفا تورغان دینی، ادبی، علمی

الدین والادب

مجله سینہ ۱۳۳۳ سنہ ایچون مشتری دفترى آچق.

آبونہسى اولگيچہ بر يلق ۳ صوم

يارم يلق ۱ ۵۰ تين

نسخهسى - ۱۵ تين

ادارہ گہ يار له چك خط و آبونہلر بو آدريس بر له يبار لور:

Казань Муллѣ

Галимджану Галѣеву.